

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství
Katedra profesního a personálního rozvoje

**Univerzita třetího věku jako součást
systému celoživotního učení**

Bakalářská práce

Autor: Martina Hátlová
Vedoucí práce: Mgr. PhDr. Marie Hanušová

2016

(Zadávací listina)

(Zadávací listina)

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Univerzita třetího věku jako součást systému celoživotního učení“ jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. PhDr. Marie Hanušové a uvedla v ní veškeré použité literární zdroje.

Jsem si vědoma, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Ve Smečně dne

.....

Martina Hátlová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. PhDr. Marii Hanušové za odborné vedení, vstřícnost a dohled nad zpracováním mé bakalářské práce. Dále děkuji všem respondentům za jejich ochotu a čas věnovaný vyplňování dotazníku.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma „**Univerzita třetího věku jako součást systému celoživotního učení**“ se zabývá vzděláváním seniorů se zaměřením na Univerzity třetího věku. Na základě odborné literatury jsou v teoretické části vysvětleny potřebné pojmy, je popsáno vzdělávání seniorů a možnosti vzdělávání seniorů v České republice. Dále jsou charakterizovány Univerzity třetího věku, jejich historie a působení v zahraničí. Z českých Univerzit třetího věku se zaměřuje na Českou zemědělskou univerzitu v Praze (ČZU). Praktická část práce je zaměřena na zjištění několika informací o posluchačích Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. Konkrétně se jedná o zjištění, kdo jsou tito posluchači, jejich spokojenost s lektory Univerzity třetího věku při ČZU, celková spokojenost s Univerzitou třetího věku při ČZU a jaká témata by je zajímala. Pro průzkumné šetření byly použity dotazníky v papírové formě.

Abstract

The bachelor's thesis titled „**University of the Third Age as part of lifelong learning system**“ deals with senior education with focus on the University of the Third Age. In the theory part, some important terms are explained there according to special literature, senior education is described there and also other educational opportunities for seniors in the Czech republic. There is also characterized the University of the Third Age, its history and how it works abroad. The thesis focuses also on the University of the Third Age at the Czech University of Life Sciences in Prague (CULS). The application part is focused on finding some information about students of the University of the Third Age at CULS. Concretely, the thesis discovers who the students of the University of the Third Age at CULS are, their satisfaction with lecturers, their general satisfaction with the University of the Third Age at CULS and which topics they would be interested in. The questionnaires in a paper form were used for the survey.

Obsah

Úvod.....	9
Cíl a metodika práce	10
Teoretická část	11
1 Vzdělávání seniorů	11
1.1 Období stáří a stárnutí	12
1.1.1 Vymezení pojmu senior	14
1.1.2 Periodizace seniorského věku	15
1.1.3 Aspekty stárnutí	16
1.2 Možnosti vzdělávání seniorů v ČR	17
1.3 Lektor seniorského vzdělávání.....	19
2 Celoživotní učení	20
2.1 Vzdělávání dospělých	20
2.2 Gerontagogika	21
3 Univerzity třetího věku	23
3.1 Historie U3V	23
3.2 U3V v zahraničí	24
3.3 U3V v České republice	26
Praktická část	28
4 Metodologie průzkumného šetření	28
4.1 Cíl průzkumného šetření a průzkumné otázky.....	28
4.2 Nástroj sběru dat	28
4.2.1 Sestavení dotazníku	29
4.2.2 Místo a čas šetření.....	29
4.2.3 Charakteristika vzorku respondentů	29
5 Analýza a interpretace dat.....	30

5.1	Charakteristika posluchačů U3V na České zemědělské univerzitě v Praze	30
5.2	Spokojenost posluchačů U3V s lektory a celková spokojenost s U3V.....	40
5.3	Zjištěná témata, která by posluchače U3V zajímala	43
5.4	Shrnutí výsledků.....	46
	Závěr	47
	Seznam použitých zdrojů.....	48
	Příloha.....	51

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů (vlastní zdroj).....	31
Graf 2: Věk respondentů (vlastní zdroj)	32
Graf 3: Počet obyvatel města, ve kterém respondenti žijí (vlastní zdroj).....	33
Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (vlastní zdroj).....	34
Graf 5: Zaměření školy respondentů (vlastní zdroj).....	35
Graf 6: Původní povolání respondentů (vlastní zdroj).....	36
Graf 7: Kurzy, které respondenti na U3V navštěvují (vlastní zdroj).....	37
Graf 8: Důvod studia na U3V (vlastní zdroj)	38
Graf 9: Možnosti vzdělávání seniorů (vlastní zdroj)	39
Graf 10: Lektori – odborníci ve svém oboru (vlastní zdroj).....	40
Graf 11: Spokojenost s lektory (vlastní zdroj).....	41
Graf 12: Spokojenost s U3V (vlastní zdroj)	42
Graf 13: Splnění očekávání (vlastní zdroj).....	43
Graf 14: Oblasti výuky, které by respondenty zajímaly (vlastní zdroj).....	44
Graf 15: Konkrétní témata, která by respondenty zajímala (vlastní zdroj)	45

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kombinace odpovědí – důvody studia na U3V (vlastní zdroj)	38
Tabulka 2: Kombinace odpovědí – možnosti vzdělávání seniorů (vlastní zdroj).....	39

Úvod

Díky tomu, že osob v seniorském, důchodovém věku bude díky měnící se demografické situaci nadále přibývat, je důležité se zabývat tím, aby lidé i této věkové kategorie byli lépe začleňováni do pracovní sféry. Je proto nutné, aby senioři měli možnost se dále vzdělávat. Je potřeba pomoci těmto osobám s adaptací na všechny změny, které je čekají nebo kterými právě procházejí, aby mohli svůj život trávit kvalitně.

Teoretická část práce je zaměřena právě na vzdělávání seniorů a vysvětluje všechny potřebné pojmy. Zaměřuje se také na celoživotní učení a na různé možnosti seniorského vzdělávání v České republice se zaměřením na Univerzity třetího věku (U3V). Popisuje jejich historii, a jak fungují v zahraničí. V České republice se zaměřuje především na Univerzitu třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze (ČZU).

Praktická část bude odpovídat na několik otázek. První, základní otázka je, kdo jsou posluchači Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. Další oblastí zájmu je úroveň spokojenosti posluchačů Univerzity třetího věku při ČZU jak s lektory U3V, tak i celkově s Univerzitou třetího věku. Poslední cíl praktické části práce bude zjistit, jaká témata by posluchače U3V zajímala.

Klíčová slova

senior, stáří, stárnutí, univerzita třetího věku, vzdělávání seniorů, celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, postproduktivní věk, gerontagogika, Asociace univerzit třetího věku, Česká zemědělská univerzita v Praze

Cíl a metodika práce

Cíl

Cílem bakalářské práce je zjistit, kdo jsou posluchači Univerzity třetího věku (U3V) při České zemědělské univerzitě v Praze, jejich spokojenost s lektory, kteří na U3V vyučují a jejich celková spokojenost s U3V při České zemědělské univerzitě v Praze. Cílem bude také zjistit, jakými tématy by se posluchači U3V rádi zabývali, ale univerzita je nenabízí nebo pouze v malém rozsahu.

Metodika

Obsahem teoretické části je na základě odborné literatury popsáno vzdělávání seniorů se zaměřením na specifiku Univerzity třetího věku a vysvětlení potřebných pojmů. Praktická část obsahuje konkrétní zjištěná data týkající se posluchačů Univerzity třetího věku Fakulty tropického zemědělství a Institutu vzdělávání a poradenství při České zemědělské univerzitě v Praze. Data byla získávána dotazníkovým šetřením.

Teoretická část

1 Vzdělávání seniorů

Univerzity už od středověku sloužily k výchově profesních odborníků a vědeckému výzkumu. K těmto primárním úkolům přibyl v polovině 20. století úkol další, služba veřejnosti. Lze ji chápat jako zvýšení obecné vzdělanosti nebo například snahu o zdokonalení morální, kulturní a etické úrovně naší společnosti. Univerzity se tedy přestaly orientovat jen na mladou generaci, ale rozšířily své zaměření i na ostatní věkové kategorie. Z toho důvodu vznikly různé formy seniorského vzdělávání. (Adamec, Kryštof, 2011)

Z důvodu měnící se demografické situace, stárnutí populace, pozvolného poklesu počtu ekonomicky aktivních osob či zvyšování věku odchodu do důchodu, bude pro společnost velmi významným úkolem integrovat seniory do pracovní sféry. Vzdělávání seniorů má některé společné rysy se zájmovým vzděláváním, a to dobrovolnost nebo orientaci na volný čas, ale odlišuje se mnoha typickými znaky, například motivy či dramaturgií. Vzdělávání seniorů je tedy samostatná oblast vzdělávání dospělých. (Šerák, 2009)

Všeobecně známé tvrzení, že intelektuální schopnosti klesají po dvacátém roce života, se podle výsledků výzkumů ukázalo jako nepravdivé. Prostorová orientace, induktivní myšlení či chápání významů slov jsou faktory, kterými se dá inteligence měřit. Tyto faktory rostou až do padesátého roku života. Jisté ztráty, jako je schopnost soustředění na více věcí zároveň, jsou nahrazovány jinými strategiemi myšlení. Mezi všemi lidmi, starší osoby nevyjímaje, existují obrovské rozdíly v zájmech a potřebách, v duševních a poznávacích schopnostech a dovednostech. Tyto rozdíly jsou závislé i na životních podmínkách a situacích. Motivace a schopnosti starších osob tedy závisí na vlivu dvou důležitých faktorů, a to životní situace a osobnosti. (Beneš, 2008)

Člověk, který svůj život prožil vědomě a aktivně, se bude vyrovnávat s nároky života v pokročilejším věku mnohem lépe než člověk pasivní, bez zájmů. V poproduktivním věku se lidé musí začít zabývat novými problémy, a to péčí o nemocné blízké, odchodem do důchodu, hledáním nových úkolů a zájmů,

vyrovnáním se s vlastními omezeními a krizemi, se ztrátami blízkých osob atd. Podle výzkumů se nové zájmy ve stáří většinou nevytvářejí. Starší lidé své dosavadní zájmy spíše rozvíjejí a vrací se k něčemu, co dlouho nedělali. (Beneš, 2008)

Seniorské vzdělávání (z aspektu úspěšného stárnutí) můžeme podle Čevely (2012) rozdělit na čtyři oblasti:

1. preventivní – prevence fyzických i psychických událostí, příprava na stáří
2. rehabilitační – vzdělávací rehabilitace schopností, znalostí a dovedností
3. volnočasovou – inspirace k volnočasovým aktivitám, novým zájmům, sociálním kontaktům, nové znalosti, podněty k diskuzím a dalšímu studiu
4. anticipační - informace o nových jevech, změnách, nových objevech a technologiích

1.1 Období stáří a stárnutí

Podle Špatenkové a Smékalové (2015) je stárnutí přirozený, zákonitý jev, který je nevyhnutelný pro všechny živé organismy. Jedná se o proces, který je neoddělitelnou částí lidského života. Stárnutí lze chápat jako změny ve struktuře a funkcích organismu, které způsobují pokles schopností a výkonnosti daného jedince a končí smrtí.

Ačkoliv je stáří zvýšenou přítomností chorob často provázeno, samo chorobou není. Život každého jedince se skládá z vývojových stádií. Pojmem stáří označujeme pokročilejší fáze přirozeného průběhu života, ontogeneze. Staří je dopadem involučních procesů pozmeněných mnoha různými faktory (zejména onemocněními a životním stylem) a je dáváno do souvislosti se změnami sociálními (odchod do penze, osamostatnění potomků). Veškeré změny se navzájem prolínají, některé jsou dokonce protichůdné, a periodizace a vymezení stáří se proto stávají obtížnými. (Mühlpachr, 2004)

Biologické stáří

Podle Mühlpachra (2004) je biologické stáří hypotetické označení konkrétní míry involučních změn (atrofie, změny regulačních a adaptačních mechanismů, pokles funkční zdatnosti), obvykle těsně propojených se změnami způsobenými chorobami, které se vyskytují hlavně ve vyšším věku. Určení biologického stáří se

nevyužívá a pokusy o stanovení biologického stáří, které by bylo výstižnější než stáří kalendářní, se nezdařily.

Sociální stáří

Sociální stáří znamená změnu role, ekonomického zajištění i životního způsobu. V tomto období se odehrávají sociální změny – nejčastěji se jedná o dosažení věku, ve kterém vzniká nárok na odchod do starobního důchodu, penzionování. (Mühlpachr, 2004)

Sociální periodizace života člení lidský život na tři, někdy také čtyři velké etapy, tzv. věky.

- První věk je nazýván také jako věk předproduktivní. Jedná se o období dětství a mládí a je charakterizováno vývojem, růstem, vzděláváním, profesní přípravou a shromažďováním zkušeností a znalostí.
- Druhý věk je označován jako produktivní. Jedná se o období dospělosti, pracovní, biologické a sociální životní produktivity. U biologické životní produktivity se jedná o založení rodiny.
- Třetí věk je věkem postproduktivním. Pod tímto výrazem si představujeme, že stáří není jen obdobím odpočinku a poklesu zdatnosti, ale také fází za zenitem, bez produktivní přínosnosti. Tato představa může vést k diskriminaci či minimalizaci potřeb.
- Čtvrtý věk je někdy nazýván jako fáze závislosti. Jedná se však o velmi nevhodné označení, protože nesoběstačnost není pro toto stádium zákonitá. Takové pojetí by odporovalo konceptu úspěšného stárnutí. (Mühlpachr, 2004)

Kalendářní (chronologické) stáří

Kalendářní stáří je jednoznačné a snadno se porovnává. Je vymezeno dosažením určitého věku. V 60. letech 20. století byl věk 60 let určen jako hranice stáří. Učinila tak Světová zdravotnická organizace. V roce 1980 byla tato věková hranice potvrzena také OSN. V hospodářsky vyspělých státech se však hranice stáří posouvá k věku 65 let. (Mühlpachr, 2004)

Dlouhověkost

Jako dlouhověkost je obvykle označován věk nad 90 let. Díky zvyšování životní úrovně, neustálému pokroku medicíny a snižování nároků na životní prostředí se postupně zvyšuje počet dlouhověkových lidí. Tyto faktory poskytují značnou naději na dosažení velmi vysokého věku, ve skutečnosti jde pouze o ojedinělé případy. Maximální délka lidského života je v současnosti odhadována na 125 let. (Mühlpachr, 2004)

Podle Pacovského (1990) je každý člověk odpovědný za své stáří. Chystání se na stáří je považováno za celoživotní úkol. Podle toho, jak kdo žil, takové si zaslouží stáří. Proto je možné chápat stáří jako „žně za život“.

Podle Čevely (2012) je funkční stav mnohem důležitější než věk, podle nějž existují senioři:

- elitní - jsou schopni extrémních výkonů i ve vysokém věku,
- zdatní (fit) – jsou schopni zvládat i náročnější pohybové či pracovní aktivity,
- nezávislí – jsou schopni zvládat běžné životní nároky, ale mají nižší míru odolnosti, zdatnosti, adaptability,
- křehcí – jejich zdravotní a funkční stav je labilní,
- závislí – je zapotřebí podpora druhé osoby a dlouhodobá péče,
- zcela závislí – jsou osoby upoutané na lůžko či trpící pokročilým syndromem demence, vyžadují trvalý dohled,
- umírající – vyžadují paliativní péči.

1.1.1 Vymezení pojmu senior

Podle Saka a Kolesárové (2012) je senior člověk v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti.

V odborné literatuře ani v naší legislativě není pojem „senior“ jednoznačně definován. Často je používán pro označení poživatele starobního důchodu, starého člověka. Pojem „senior“ řadíme do kategorie sociální (sociologické) a biologické, nikoli právní ani statistické. Pro zahrnutí osoby do kategorie senior není chronologický věk jednotným kritériem. Do nedávna byl pojem „senior“ používán

pro osoby starší 60 let, ale hranice se v posledních několika letech posouvá až na 65 let. Tento pojem označuje člověka ve věkovém období sénia. (Špatenková, Smékalová, 2015)

1.1.2 Periodizace seniorského věku

Periodizace stáří je podobně problematická jako vymezení počátku stáří. Podle Mühlpachra (2004) tkví význam periodizace v orientačním odhadu potřeb, nároků a rizik vůči společnosti u osob určitého věku.

V běžném životě se velmi často setkáváme s názorem, že člověk, který dosáhl důchodového věku je člověk starý. V roce 1971 kategorizoval stáří František Tvaroh:

- 50 – 60 let (příprava na stárnutí)
- 60 – 74 let (rané stáří)
- 75 – 85 až 90 let (ustálené stáří)
- 90 let a více (kmetství, období gerontů) (Špatenková, Smékalová, 2015)

Světová zdravotnická organizace (WHO) doporučuje členění na patnáctileté periody lidského života:

- 15 – 29 let postpubescence a mecitma
- 30 – 44 let adultium
- 45 – 59 let intervenium, střední věk
- 60 – 74 let senescence, vyšší neboli starší věk
- 75 – 89 let senium, kmetství, pravé stáří
- 90 a více let patriarchium, dlouhověkost (Mühlpachr, 2004)

Různí autoři klasifikují stáří podle různých hledisek, jejich členění proto mohou být odlišná. V posledních letech se velmi často uplatňuje toto členění:

- 65 – 74 let mladí senioři (*young old*) – zde převládá problematika penzionování, aktivit, seberealizace a volného času
- 75 – 84 let staří senioři (*old old*) – dominují témata, jako je změna funkční zdatnosti, medicínská problematika, adaptace, osamělost

- 85 a více let – velmi staří senioři (*very old old*) – problematika soběstačnosti a zabezpečení (Špatenková, Smékalová, 2015)

1.1.3 Aspekty stárnutí

To, jak u konkrétního jedince fyzicky probíhá stárnutí, ovlivňuje celá řada různých okolností. Podle toho můžeme rozlišovat biologické, sociální a psychologické aspekty stárnutí. Díky tomu, že psychologické a sociální aspekty jsou si velmi blízké, je možné se setkat s pojmenováním aspekty psychosociální. (Malíková, 2011)

Biologické aspekty

U biologických aspektů stárnutí můžeme mluvit o tělesných změnách typických pro stárnutí organismu. Tyto změny se u každého jedince liší svou intenzitou a rychlostí průběhu a úzce souvisejí s výskytem nemocí. Stárnutí provází typické projevy, jako je celkové snížení výkonnosti funkcí organismu, atrofie (úbytek živé tkáně) nebo změny reakcí organismu na zátěž. (Malíková, 2011)

Psychické aspekty

Přestože není důvod, aby psychické aspekty stárnutí negativně ovlivňovaly průběh života stárnoucího jedince, někdy tomu tak bývá. Jak již bylo řečeno, tělesné (biologické) změny úzce souvisejí se změnami psychickými. To znamená, že pokud senior negativně prožívá své tělesné změny, může se to následně projevit i změnami psychickými. V extrémních případech vedou změny tělesné i k intelektovým změnám. V rysech osobnosti a psychické oblasti by však obecně k zásadním změnám ve stáří docházet nemělo. Při fyziologickém stárnutí dochází ke změnám v psychické oblasti pozvolna. (Malíková, 2011)

Sociální aspekty

Sociálních aspektů, které ovlivňují stáří, je celá řada. Podle Eriksonovy teorie psychosociálního vývoje, je úkolem jedince staršího 60 let dosáhnout integrity. Podle této teorie řeší každý jedinec tohoto věku konflikt mezi integritou a zoufalstvím. Smíření, pravdivost a kontinuita jsou podle Eriksona základní

podmínky pro dosažení integrity. Jde o to, že senior má přijmout celý svůj život, akceptuje své chyby, své stáří, životní omyly, nesplněná přání a cíle, kterých nedosáhl. Přijímá sám sebe takového, jaký je. Jinak by nemohl dosáhnout integrity. V opačném případě by podle Eriksona zvítězilo zoufalství. Nedosažení integrity vede k psychickým změnám a ke změnám rysů osobnosti. Tyto změny pomáhají seniorovi přežít stáří. Nedovolují mu však jeho kvalitní naplnění. (Malíková, 2011)

Mezi nejvýznamnější negativní sociální aspekty patří odchod do důchodu, generační osamělost, změna ekonomické situace, sociální izolace, fyzická závislost, změna životního stylu či strach ze stáří, samoty a nesoběstačnosti. Naopak mezi nejvýznamnější pozitivní sociální aspekty patří dobré rodinné vztahy, ekonomická příprava na stáří nebo efektivní trávení volného času. (Malíková, 2011)

1.2 Možnosti vzdělávání seniorů v ČR

Této věkové kategorii se v České republice věnuje poměrně hodně institucí a spolků. Nejznámější jsou pravděpodobně univerzity třetího věku. Senioři jsou sociální skupina na jedné straně homogenní a na straně druhé silně diferencovaná. Homogenní je proto, že její členi už nejsou součástí pracovního procesu a diferencovaná proto, že se liší nejvyšší dosaženou úrovní vzdělání, původní profesí či finančními možnostmi. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby existovalo více vzdělávacích forem různého charakteru. (Mühlpachr, 2004)

Akademie třetího věku

Akademie třetího věku (A3V) vznikaly v osmdesátých letech 20. století. Historicky první A3V byla nejspíš otevřena v Přerově v roce 1983. Vznikají hlavně v místech, kde seniorům není k dispozici vysoká škola. Organizovány jsou většinou pod záštitou různých institucí (například střední školy, knihovny, muzea, kulturní domy, Červený kříž apod.). Výuka je uskutečňována formou přednášek, diskuzí, seminářů či jiných doprovodných programů. Posluchačem A3V se může stát kdokoliv, neskládají se zde ani žádné atestace. Na konci obdrží účastníci potvrzení o absolvování kurzu. (Šerák, 2009)

Univerzity volného času

První univerzita volného času v České republice (v Praze) vznikla zásluhou Dany Steinové v roce 1993. Tato forma zájmového mezigeneračního vzdělávání by měla být zřizována nebo organizována vysokou školou. Univerzity volného času (UVČ) jsou otevřeny všem, komu je více než 18 let, nejen seniorům. Tato forma vzdělávání může být přínosná v otázce mezigeneračního dialogu, avšak nemůžeme očekávat pouze gerontagogické přístupy. Neprobíhají zde vstupní ani výstupní zkoušky, není také stanoveno nejvyšší dosažené vzdělání a na konci posluchači nedostávají ani certifikáty o absolvování. (Špatenková, Smékalová, 2015)

Experimentální univerzity pro prarodiče a vnoučata

Tato forma mezigeneračního vzdělávání byla poprvé organizována ve školním roce 2004/2005 v Praze, a to Centrem celoživotního vzdělávání (CCV) a Matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy. Tento projekt umožňuje společné studium prarodičů a jejich vnoučat (od 6 do 12 let) na akademické půdě. O prázdninách pro ně dokonce realizují letní tábory. Podobné projekty upevňují jejich vzájemné vztahy a rozšiřují obzory nejen vnoučatům, ale také seniorům. Na Univerzitě třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci existuje obdobný mezigenerační program s názvem „Přiveďte si svého vnuka“. (Špatenková, Smékalová, 2015)

Kluby seniorů

Špatenková a Smékalová (2015) říkají, že „kluby seniorů představují obvykle institucionalizovaná kulturně-výchovná zařízení, která umožňují setkávání lidí podobného věku a zájmů, a tím přispívají k plnohodnotnému trávení jejich volného času“. Edukační aktivity zde bývají zájmové a jednorázové, jedná se o přednášky, návštěvy divadel, výstav, koncertů, besedy, poznávací zájezdy relaxační cvičení apod.

Centrum zdravého stárnutí

Přednášky jsou zaměřovány především na udržení nezávislosti člověka ve stáří a na problematiku udržení psychické i fyzické kondice a ochrany zdraví. Centrum zdravého stárnutí spolupracuje se 3. Lékařskou fakultou UK a s Fakultou tělesné výchovy a sportu a nabízí tři studijní obory (psychologie, zdravý životní styl a psychika a tělesné zdraví). (Šerák, 2009)

Klub vzájemného porozumění

Tento program zajišťují studenti Centra celoživotního vzdělávání. V nabídce najdete např. cvičení, malování, ruční práce nebo jazykové kurzy. Programy nejsou zakončeny zkouškou a absolventi po skončení neobdrží žádný certifikát. (Šerák, 2009)

1.3 Lektor seniorského vzdělávání

Z pohledu legislativy České republiky nejsou na lektory seniorského vzdělávání kladeny příliš vysoké nároky. Tito lektori mohou svou činnost provozovat pouze s živnostenským listem a nemusí mít pedagogické vzdělání nebo dokonce vystudovaný obor se zaměřením na vzdělávání seniorů. Při vzdělávání seniorů by si měl každý lektor uvědomit, že ti, se kterými spolupracuje, jsou senioři, nikoli hloupí lidé. Způsob komunikace je tedy nutné přizpůsobit účelně. Lektor by se měl vyvarovat používání slangových výrazů, které by mohly seniora zmást, používání anglických výrazů (např. „Deadline přihlášení do kurzu...“ lze nahradit českým výrazem „Nejzazší termín přihlášení do kurzu...“), užívání až příliš odborného jazyka a haptických projevů. (Janiš ml., 2012)

Požadavky na kompetence každého z gerontagogických pracovníků se mohou významně lišit podle jejich hlavní pracovní náplně. Zejména u seniorského vzdělávání je důležité, aby vzdělavatel dokázal svým posluchačům poradit při hledání nových životních orientací apod. Není tedy výjimkou, že vzdělavatelé seniorů mohou plnit také role motivátora, facilitátora či poradce. (Petřková, Čornaničová, 2004)

2 Celoživotní učení

Podle Průchy a Vetešky (2012) celoživotní učení a vzdělávání jsou veškeré formalizované a neformální činnosti, které souvisejí s učením, a které se realizují s cílem dosáhnout zdokonalení dovedností, znalostí a odborných předpokladů. Ideálně se jedná o nepřetržitý proces a prolínání výše uvedených forem učení v průběhu celého života jedince.

Celoživotní učení je dnes vnímáno jako zcela nezbytný proces, který vede k dobrému uplatnění se jedince na trhu práce. Stejně jako Česká republika se tím zabývají i všechny členské státy Evropské unie. Ve vyspělých státech byly zásady pro celoživotní učení přijaty v politické rovině, některé země dále rozvíjí své národní strategie pro celoživotní učení. (Veteška, Tureckiová, 2008)

Celoživotní učení (lifelong learning) můžeme dále členit do dvou hlavních etap, a to počáteční vzdělávání a další vzdělávání. Eduard Lindeman a Basil Yeaxlee mohou být považováni za zakladatele moderního pojetí celoživotního učení (na počátku 20. století). V dnešní době byl zaveden také pojem „všeživotní učení“ (life-wide learning), který se týká vzdělávání ve všech aktivitách života. Celoživotní učení má dvě dimenze, a to horizontální (life-wide) a vertikální (lifelong). Tyto dimenze však chápeme jako propojené, komplexní celek. (Průcha, Veteška, 2012)

Celoživotní učení je přístupné všem lidem bez rozdílu věku, nadání, zájmu nebo společenského postavení. Všem se tak nabízí možnost napravit chyby, které udělali v minulosti a vylepšit svou vzdělávací cestu. Termín celoživotní učení představuje všechny vzdělávací a rozvojové aktivity v průběhu celého života. Na formální učení (předškolní až terciární vzdělávání) navazuje neformální a informální vzdělávání a učení. (Veteška, Tureckiová, 2008)

2.1 Vzdělávání dospělých

Vědní a studijní obor v systému věd o výchově a vyučování, který je zaměřený na vzdělávání a učení se dospělých, se nazývá andragogika. Akreditační komise MŠMT zavedla pojem andragogika v České republice po roce 1989. Chtěla tím odlišit původní, politicky znevážené označení výchova a vzdělávání dospělých. Pojem andragogika vznikl podobně jako pojem pedagogika, historicky je však

mnohem mladší. V antickém Řecku byl pedagogem někdo, kdo doprovázel chlapce do školy (pais, 2. pád paidos, agein = vedení chlapců). Původně se tedy nejednalo o učitele nebo vychovatele, ale sloužícího. Andragogika znamená doslova doprovázení mužů (anér, 2. pád andros = muž, dospělý) neboli doprovázení člověka na cestě za vzděláním a pochopením světa. Pojem andragogika byl poprvé pravděpodobně použit v roce 1833 německým vysokoškolským učitelem Alexandrem Kappem v jeho knize. (Beneš, 2008)

Mühlpachr (2004) říká, že „slovník vzdělávání dospělých definuje andragogiku jako vědu o výchově, péči a vzdělávání dospělých, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a akulturací“.

Podle Mühlpachra (2004) je možné andragogiku členit na tyto oblasti:

- vzdělávání, které můžeme dále členit na školní, podnikové nebo resortní a mimoškolní,
- edukace (zdravotnická výchova, politická výchova, tělesná výchova, vojenská výchova, kulturní výchova, reedukace delikventů, výchova k občanství či prevence sociálních patologií),
- péče (péče o zaměstnance, personalistika, kulturně výchovná péče, sociální péče, rekreace, zábava, volný čas či seberealizace),
- funkcionální působení – výchovná práce institucí a organizací, masové komunikační prostředky.

2.2 Gerontagogika

Gerontagogika je specializovaná disciplína andragogiky, jelikož její cílová skupina (senioři) jsou dospělí lidé. Gerontagogika patří do rodiny věd o člověku a společnosti, společně s filozofií, pedagogikou, psychologií, sociologií, medicínou, ekonomii, politologií aj. Svým zaměřením patří mezi vědy gerontologické a také je součástí věd o výchově. Proto, že předmětem gerontagogiky je výchova a vzdělávání, je primárně vědou andragogickou. (Petřková, Čornaničová, 2004)

Podle Petřkové a Čornaničové (2004) je gerontagogika vymezována jako hraniční vědní disciplína na pomezí andragogiky jako vědy o výchově a vzdělávání dospělých a gerontologie jako vědy o stáří a stárnutí. Někdy je tato disciplína také

nazývána gerontopedagogikou. Základem všech používaných pojmů je řecké geront- (stařec) a agógé (vedení).

Gerontagogika je disciplína velmi mladá a obsahově a terminologicky se stále vyvíjí. Pojem „geragogika“ použil poprvé Ferdinand Adalbert Kehler v roce 1952. Koncept gerontagogiky představil v roce 1962 Otto Friedrich Bollnow. (Špatenková, Smékalová, 2015)

Petřková a Čornaničová (2004) říkají, že „předmětem gerontagogiky je studium a systematizace poznatků týkajících se široce chápané edukace (tj. výchovy a vzdělávání) ve vztahu k seniorskému věku člověka.“ Podle Špatenkové a Smékalové (2015) je vzdělávání, konkrétně edukace seniorů, nejčastěji považováno za předmět gerontagogiky.

Cílem gerontagogiky je adaptace starých osob na snížení schopností a psychických výkonů, změny organismu, sníženou soběstačnost, změnu životní role a umírání. Konkrétně se jedná o pomoc v těžkých životních situacích, jako je odchod do starobního důchodu, odchod potomků z domu, úmrtí partnera či blízkých přátel, změna bydlení a v neposlední řadě biologické změny. (Špatenková, Smékalová, 2015)

Gerontagogika má pět nejdůležitějších funkcí (oblasti úkolů, činností a významů). První je funkce kognitivní, která mimo jiné umožňuje poznání zákonů důležitých pro seniorský věk. Další je funkce kulturní a edukační, která je důležitá pro udržení vysoké intelektuální, etické a kulturní úrovně. Třetí funkce je společensko-informační. Tato funkce pomáhá k porozumění a pracuje s mezigeneračními konflikty. Aktivizačně-stimulační funkce přispívá k udržení kvality života seniorů. Poslední funkce, prognostická, formuluje hypotézy o dalším vývoji vzdělávání seniorské populace. (Petřková, Čornaničová, 2004)

Gerontagogika souvisí se všemi edukačními aktivitami, které jsou spojené se seniory. Její hlavní cíle a úkoly jsou edukace, která je uskutečňovaná v důchodovém věku (vlastní stáří), edukace zaměřující se na osoby, které budou staré a edukace veřejnosti, vedoucí k pochopení procesu stárnutí a úctě vůči seniorům. (Špatenková, Smékalová, 2015) Petřková a Čornaničová (2004) v případě edukace

spojené se seniory hovoří o vlastní seniorské edukaci, preseniorské edukaci a proseniorské edukaci.

Gerontagogika se uplatňuje v rovině teoretické, empirické a aplikační. Teoretické problémy v souvislosti se stářím a stárnutím jsou diskutovány v rovině teoretické. Aplikovaný geragogický výzkum zahrnuje rovina empirická a oblast popularizace gerontagogických problémů a oblast vzdělávání starších osob zahrnuje rovina aplikační. (Špatenková, Smékalová, 2015)

3 Univerzity třetího věku

Díky celé řadě vlivů, jako je vyspělejší lékařská péče či zdravější životní styl, odchází většina lidí do starobního důchodu ve znatelně lepším psychickém i fyzickém stavu, než v dřívějších dobách. Proto není divu, že tito lidé chtějí dále žít aktivním, společenským životem a věnovat se starým i novým koníčkům a činnostem. Pro tyto potřeby organizují vysoké školy a univerzity po celém světě speciální kurzy, které seniorům zprostředkovávají obrovské množství poznatků a vědomostí, ale plní také funkci sociální a motivují je. Tato oblast celoživotního vzdělávání, která nezpochybnitelně zvyšuje kvalitu života seniorů, nese název univerzita třetího věku (ve zkratce U3V). Studium na U3V pomáhá oddalovat nemoci, které jsou typické pro vyšší věk, pomáhá zpomalovat involuční procesy ve stáří a nabízí seniorům efektivní trávení jejich volného času. (Adamec, Kryštof, 2011)

3.1 Historie U3V

Pojem „*univerzita třetího věku*“ poprvé použil profesor práva a ekonomických věd Pierre Vellas na Univerzitě sociálních věd v Toulouse (Francie) v roce 1973. Tím, že se západoevropské země v 70. letech minulého století začaly zabývat seniorským vzděláváním, dospěly k několika objevům. Bylo zjištěno, že při zachovávání a prohlubování vědomostí u seniorů hraje vzdělávání velmi důležitou roli. Zlepšuje také jejich reakci na okolí a zvyšuje pocit sebevědomí. Bylo také dokázáno, že seniorské vzdělávání má pozitivní vliv na demokratizaci společnosti a vysokého školství.

Jak již bylo zmíněno, profesora Vellase známe jako zakladatele univerzit třetího věku a jeho idea se rychle rozšířila na univerzity dalších států. Z Francie se výuka na univerzitní úrovni určená seniorům rozšířila do Belgie, poté Švýcarska, Polska, Itálie, Španělska a dále.

Pierre Vellas v roce 1975 založil Association Internationale des Universités du Troisième Âge (AIUTA). Tato v současné době největší mezinárodní asociace sdružovala v roce 1981 již 170 členských institucí. V roce 2011 byl zvolen François Vellas, syn Pierra Vellase, prezidentem AIUTA. Tato asociace pořádá každý rok velké mezinárodní konference. V dnešní době je jednacím jazykem angličtina, ale dříve byla AIUTA silně frankofonně orientovaná.

V České republice probíhalo seniorské vzdělávání asi od 80. let 20. století, a to v rámci Klubu aktivního stáří (KLAS) a akademií třetího věku, které byly zakládány Československým červeným křížem. Univerzity třetího věku vznikaly právě z akademií třetího věku a byly již samostatné. V České republice začaly vznikat v druhé polovině 80. let. Některé byly založeny dokonce až po roce 2000. Nabídka kurzů U3V je velmi rozsáhlá, najdete zde téměř všechny vědní obory.

V roce 1993 proběhlo ustavující shromáždění Asociace univerzit třetího věku České republiky, která vznikla jako nevýdělečná zájmová organizace. Účastnilo se 36 zástupců vysokých škol a fakult. (Historie AU3V) Tato asociace vznikla právě proto, že U3V fungovaly samostatně a neměly žádné sdružení, v jehož rámci by mohly sdílet své poznatky a zkušenosti. (Adamec, Kryštof, 2011)

3.2 U3V v zahraničí

Slovensko

Na Slovensku je vzdělávání seniorů velmi podobné tomu v České republice. V roce 1994 zde vznikla Asociácia univerzit tretieho veku, která je rovněž členem mezinárodní Asociace univerzit třetího věku (AIUTA). Je možné si vybrat mezi třinácti univerzitami třetího věku (UTV). První z nich byla založena v roce 1990 na Univerzitě Komenského v Bratislavě. Věková hranice posluchačů byla pro velký zájem snížena na čtyřicet let. Studijní programy bývají dvou a tříleté, někdy dokonce čtyřleté. Většina univerzit zachovává modul jednoletého všeobecného programu.

Polsko

V roce 1975 vznikla ve Varšavě první univerzita třetího věku ve střední Evropě. O rok později vznikla další, a to ve Vratislavi. V současnosti se zde nachází asi 400 univerzit třetího věku, na kterých se vzdělává přibližně 90 000 studentů. Asi polovina z nich funguje pod nadacemi a asociacemi, asi jedna pětina v rámci akademického prostředí a zbylé jsou zřizovány například orgány státní správy.

Rakousko

V Rakousku je možné, aby senioři studovali společně s mladší generací, a říkají tomu integrační model vzdělávání. Univerzita třetího věku, která se nachází ve Vídni, má tradici sahající před rok 1970. Ženy, které se v Rakousku rozhodnou studovat na U3V tak mohou učinit už od čtyřiceti let, muži od čtyřiceti pěti let.

Velká Británie

Univerzity třetího věku jsou zde nazývány University of the Third Age (U3A) a fungují na dobrovolnické bázi. Lektoři, kteří kurzy vedou, dostávají nízké poplatky, které pokryjí nutné náklady (např. pronájem učeben) nebo kurzy vedou dobrovolně. Historicky první U3A ve Velké Británii vznikla v roce 1981 v Cambridgi. Senioři nejsou nuceni dělat zápočty či zkoušky a neexistuje zde ani jiná forma klasifikace. Ve Velké Británii existuje národní reprezentativní orgán se sídlem v Bromley, který podporuje U3A, The Third Age Trust. Univerzita, která chce být součástí tohoto orgánu, musí splnit stanovené podmínky a cíle, musí používat svůj registrovaný název a logo. Cílem U3A je, mimo jiné, poskytnout vzdělání všem osobám seniorského věku a uspokojit svou nabídkou co nejvíce možných zájmů. Financování U3A probíhá převážně z ročních členských poplatků, popřípadě z vnějších zdrojů či grantů.

Spojené státy americké a Kanada

Tzv. Osher zde fungují na velmi podobném principu jako U3A (University of the Third Age). Přidružují se k univerzitám, ale mají s nimi společné jen jméno. Vyučují zde většinou učitelé v penzi, vždy jako dobrovolníci.

Austrálie

Historicky nejstarší univerzita třetího věku byla založena v roce 1984 v Melbourne. Nyní jich v Austrálii naleznete 125. Posluchačů, kteří jsou v důchodu a starší padesáti let, se v Austrálii vzdělává okolo 35 000. Seniorům je vzdělávání poskytnuto za nízké náklady. Vznikla zde také první virtuální univerzita třetího věku (VU3V) na světě. Pro tuto formu vzdělávání je nutné pouze internetové připojení a počítač. (Špatenková, Smékalová, 2015)

3.3 U3V v České republice

V současnosti si mohou senioři v České republice vybrat univerzitu třetího věku na téměř všech vysokých školách. Zde je seniorům poskytováno vzdělávání na nejvyšší, vysokoškolské úrovni. Důvodů, proč se vzdělávání seniorů stává standardní službou, je hned několik. Jedním z nich je zvyšující se počet lidí v seniorském věku. (Špatenková, Smékalová, 2015)

Podle Špatenkové a Smékalové (2015) se dají univerzity třetího věku rozdělit na tyto kategorie:

- Klasické univerzity (Univerzita Palackého v Olomouci, Karlova univerzita v Praze, Masarykova univerzita v Brně).
- Profesně orientované vysoké školy (Vysoké učení technické, Veterinární a farmaceutická univerzita, Mendelova univerzita, Janáčkova akademie múzických umění, Univerzita obrany).
- Některé vysoké školy mají strukturu fakult smíšenou (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem nebo Západočeská univerzita v Plzni).

Česká zemědělská univerzita v Praze

Na České zemědělské univerzitě (ČZU) proběhl první kurz univerzity třetího věku ve školním roce 1990/1991. Kurz Člověk, zemědělství a příroda byl realizován na tehdejší Agronomické fakultě. Lesnická fakulta se zapojila o dva roky později, s kurzem Člověk a les. Postupně se do vzdělávání seniorů na univerzitě zapojily všechny fakulty i instituty.

V roce 2011 dostalo seniorské vzdělávání na ČZU pevný rámec. Účinnosti nabyly dva závazné dokumenty, Organizační pravidla univerzity třetího věku na ČZU v Praze a Pravidla studia univerzity třetího věku na ČZU v Praze. Ty stanovují práva a povinnosti pracovníků, kteří jsou zodpovědní za U3V, práva a povinnosti studentů, podmínky pro přijetí ke studiu či financování U3V. Osoba, která za U3V zodpovídá je prorektor pro pedagogickou činnost a vedoucí studijního oddělení rektorátu. Za prezenční formy studia poté zodpovídá vedoucí Koordinačního centra U3V Institutu vzdělávání a poradenství ČZU. Toto centrum zajišťuje komunikaci uvnitř a vně univerzity a metodickou činnost. Organizační chod programů univerzity třetího věku však zajišťují fakulty a institut sami. Posluchači U3V samozřejmě mají možnost využívat všech služeb a zařízení univerzity po celou dobu studia. (Adamec, Kryštof, 2011)

Praktická část

4 Metodologie průzkumného šetření

4.1 Cíl průzkumného šetření a průzkumné otázky

V teoretické části bakalářské práce bylo uvedeno, že senioři jsou sociální skupina na jedné straně homogenní, jelikož její členi už nejsou součástí pracovního procesu, na straně druhé velmi diferencovaná. Její diferencovanost spočívá v mnoha skutečnostech, jakými jsou například nejvyšší dosažené vzdělání, původní profese, věk, finanční možnosti apod. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zjistit typické znaky, které spojují posluchače Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. Cílem je také zjistit úroveň spokojenosti posluchačů Univerzity třetího věku s lektory, se kterými se během svého studia setkali a úroveň celkové spokojenosti s Univerzitou třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. V České republice se seniorskému vzdělávání věnuje poměrně velké množství institucí, právě proto je dalším cílem práce zjistit, jaké povědomí o těchto možnostech vzdělávání senioři mají. Z těchto důvodů jsem vytvořila pět průzkumných otázek:

PO1: Kdo jsou posluchači Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze?

PO2: Jaké mají respondenti povědomí o dalších možnostech vzdělávání seniorů?

PO3: Jak jsou respondenti spokojeni s lektory Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze?

PO4: Jak jsou respondenti celkově spokojeni se vzděláváním na Univerzitě třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze?

PO5: Jakými tématy, které v současnosti Univerzita třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze nenabízí, by se respondenti rádi zabývali?

4.2 Nástroj sběru dat

Pro sběr dat jsem zvolila dotazník, který jsem sama připravila. Jedná se o nástroj, který je vhodný pro hromadné získávání informací. Jelikož umožňuje získat v poměrně krátké době velké množství dat, je nástrojem velmi často používaným. Může mít písemnou, ale také elektronickou formu. (Miller, Němejc,

2014) Pro účely své práce jsem použila dotazníky papírové. Dotazník obsahuje určité množství otázek a možností odpovědí nebo nechává místo pro volné odpovědi respondentů. Vynálezce tohoto nástroje sběru dat je sir Francis Galton (1822-1911), který v 60. letech 19. století zkoumal, zda jsou lidské schopnosti ovlivněny dědičností. Vytvořil proto dotazník a rozeslal ho členům Royal Society. V dotazníku se ptal například na povolání rodičů, nebo kolikátí se dotazovaní narodili. (Jandourek, 2008)

4.2.1 Sestavení dotazníku

Na začátku dotazníku najdeme průvodní informace s důvodem proč je šetření realizováno a jak budou výsledky použity, ujištění o anonymitě a také dobrovolnosti. Následují pokyny pro respondenta, to znamená, jakým způsobem má respondent v dotazníku odpovídat. Dotazník je složen z patnácti otázek. První čtyři otázky jsou uzavřené (respondentovi jsou předloženy možnosti a on z nich vybírá). U uzavřených otázek číslo deset až třináct byla použita Likertova škála s pěti stupni, kdy respondent na danou otázku odpoví zaškrtnutím některé z hodnot. Pátá, osmá, devátá a čtrnáctá otázka jsou polootevřené (respondent má možnost výběru z předložených možností nebo může vypsát vlastní odpověď). Otázky šest, sedm a patnáct jsou otevřené, kdy respondent má možnost volného vyjádření. V závěru dotazníku najdete poděkování respondentům za jejich ochotu a čas. (Miller, Němejc, 2014)

4.2.2 Místo a čas šetření

Průzkumné šetření proběhlo ve dvou dnech vždy v Koordinačním centru Univerzity třetího věku v prostorách České zemědělské univerzity v Praze na Suchdole. Toto centrum naleznete v budově koleje E, F a jeho součástí je i počítačová učebna, která je plně k dispozici posluchačům U3V. První dotazníkové šetření zde proběhlo 8. 3. 2016 ve 13 : 45 hod., druhé šetření poté o dva dny později, konkrétně 10. 3. 2016 v 9 : 30 hod.

4.2.3 Charakteristika vzorku respondentů

Pro průzkumné šetření byly vybrány dvě skupiny posluchačů Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. První již zmíněné dotazníkové šetření proběhlo u dvaceti tří členné skupiny posluchačů U3V při Fakultě tropického

zemědělství a druhé zmíněné šetření poté u posluchačů U3V při Institutu vzdělávání a poradenství, kterým bylo čtyřicet jedna.

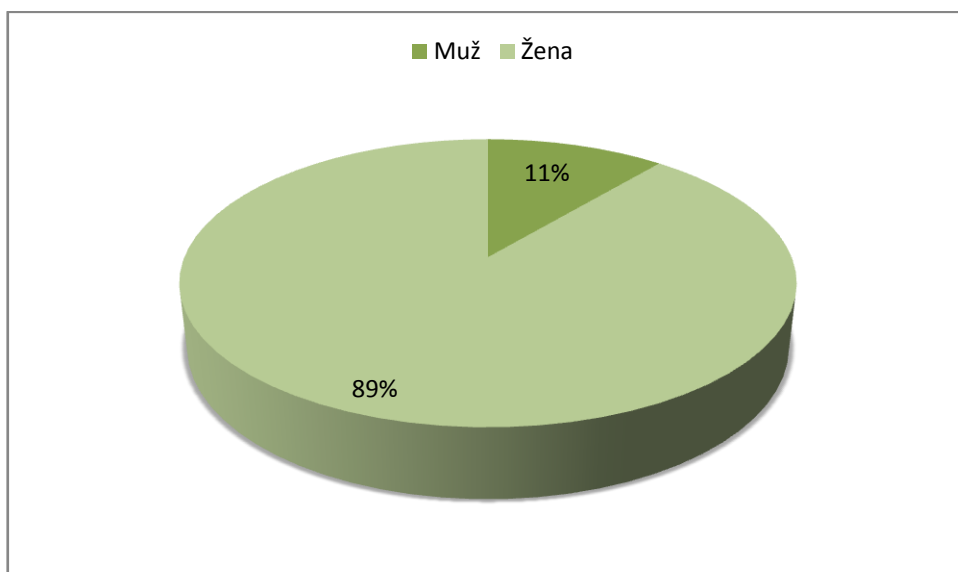
5 Analýza a interpretace dat

Jak již bylo řečeno, dotazník se skládá z patnácti otázek. Třináct z nich bude analyzováno pomocí grafů a zbylé dvě budou rozebrány podrobněji kvalitativně. Celý dotazník je uveden v přílohách práce.

5.1 Charakteristika posluchačů U3V na České zemědělské univerzitě v Praze

Prvních osm otázek dotazníku je směřováno tak, aby se nám přiblížila odpověď na první průzkumnou otázku: kdo jsou posluchači Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze? Devátá otázka bude odpovídat na druhou průzkumnou otázku: jaké mají respondenti povědomí o dalších možnostech vzdělávání seniorů?

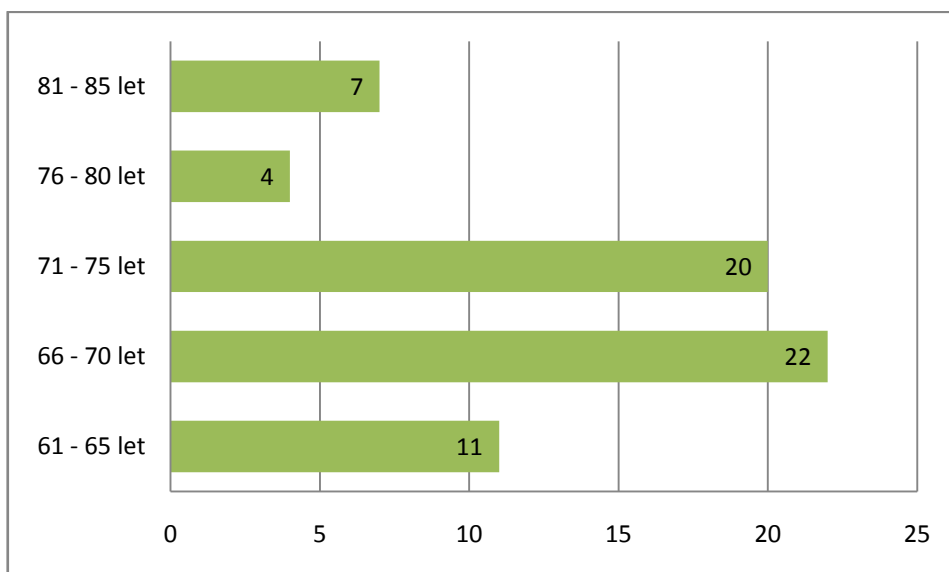
1) Jakého jste pohlaví?

Graf 1: Pohlaví respondentů (vlastní zdroj)

Z grafu je patrné, že většina osob navštěvujících Univerzitu třetího věku při ČZU v Praze jsou ženy. Konkrétně dotazník vyplnilo padesát šest respondentek a pouhých sedm respondentů.

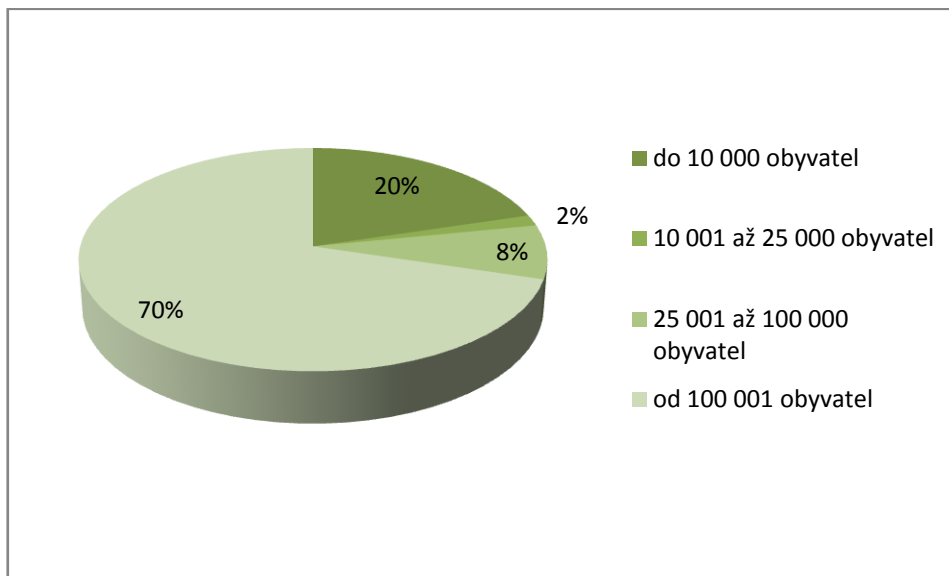
2) Vyberte skupinu dle svého věku.

Graf 2: Věk respondentů (vlastní zdroj)

Graf ukazuje, že nejvíce respondentů (35%) se zařadilo do věkové kategorie 66 až 70 let. Druhá nejvíce zastoupená věková skupina je od 71 do 75 let, kterou vyplnilo 31 % respondentů. Poměrně dobré zastoupení mají i věkové kategorie od 61 do 65 let (17%) a od 81 do 85 let (11%). V dotazníku byly uvedeny jako možné odpovědi také kategorie 50 až 55 let, 56 až 60 let a 86 let a více, které nebyly žádným z respondentů označeny.

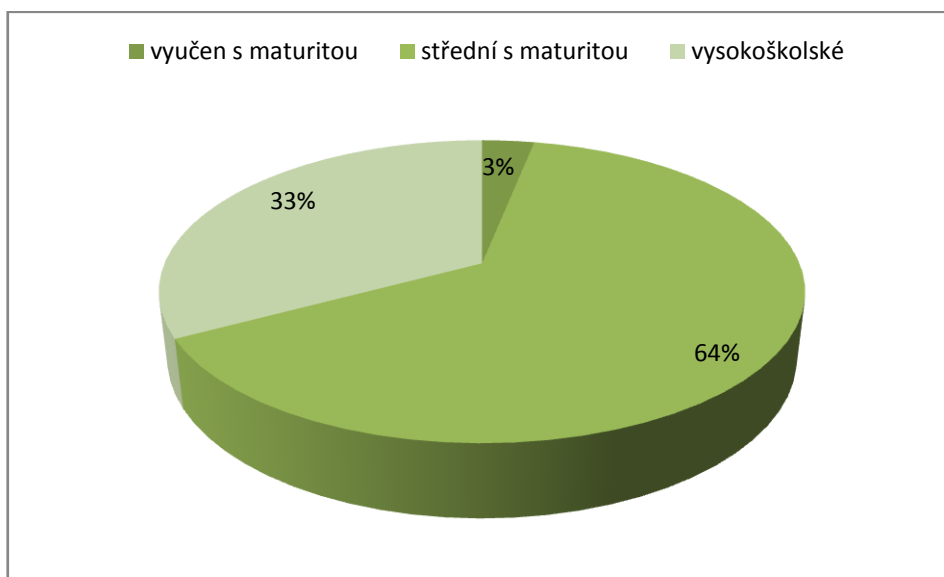
3) Jaký počet obyvatel má město, ve kterém žijete?

Graf 3: Počet obyvatel města, ve kterém respondenti žijí (vlastní zdroj)

Nejvyšší počet respondentů odpovědělo, že žije ve městě, které má více než 100 001 obyvatel (nejčastěji Praha). Takto odpovědělo čtyřicet pět posluchačů Univerzity třetího věku při ČZU. Překvapující je, že druhý nejvyšší počet označených odpovědí byl zaznamenán u možnosti, která označuje město s počtem obyvatel do 10 000. Možnost od 25 001 do 100 000 obyvatel označilo jen pět respondentů a pouhý jeden respondent uvedl, že žije ve městě, jehož počet obyvatel se pohybuje mezi 10 001 a 25 000.

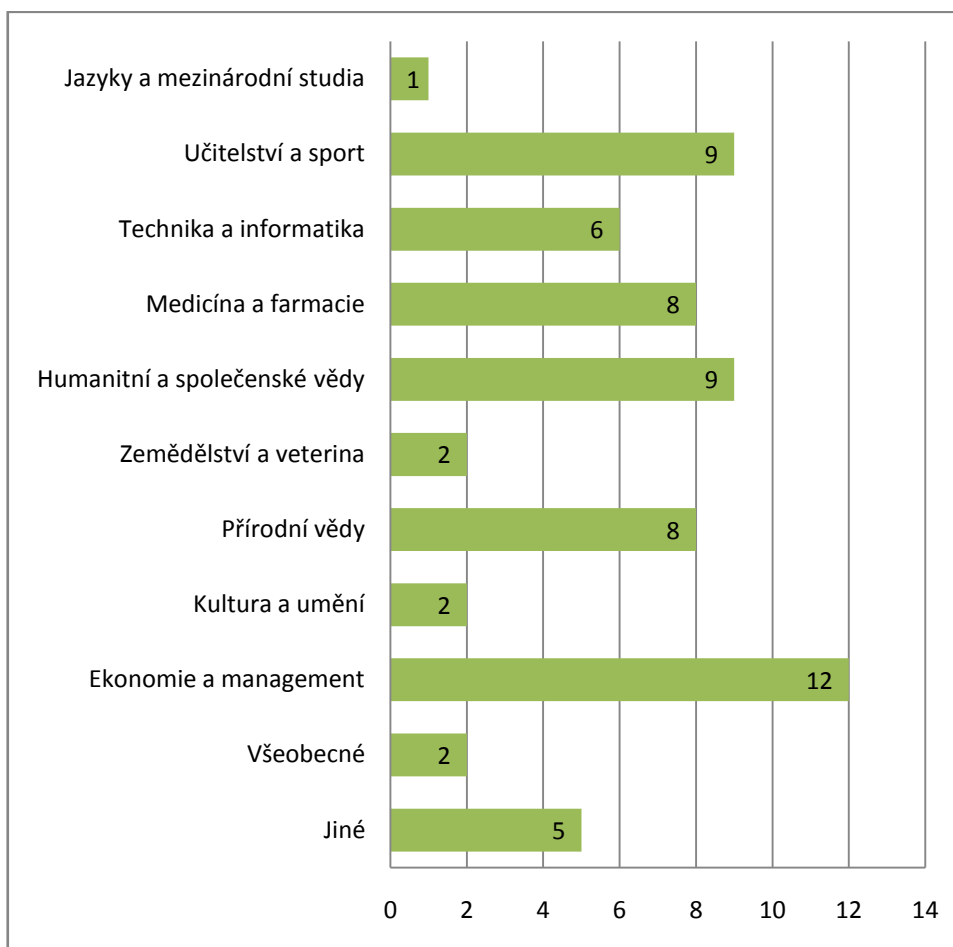
4) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (vlastní zdroj)

Čtvrtá dotazníková položka vyzývala respondenty k tomu, aby uvedli své nejvyšší dosažené vzdělání. Většina dotazovaných, konkrétně čtyřicet jedna, uvedla, že vystudovala střední školu s maturitou. Přibližně jedna třetina posluchačů Univerzity třetího věku při ČZU označila možnost vysokoškolské vzdělání. Jednalo se přesně o dvacet jedna posluchačů. Zbývající dva dotazovaní uvedli, že byli vyučeni s maturitní zkouškou.

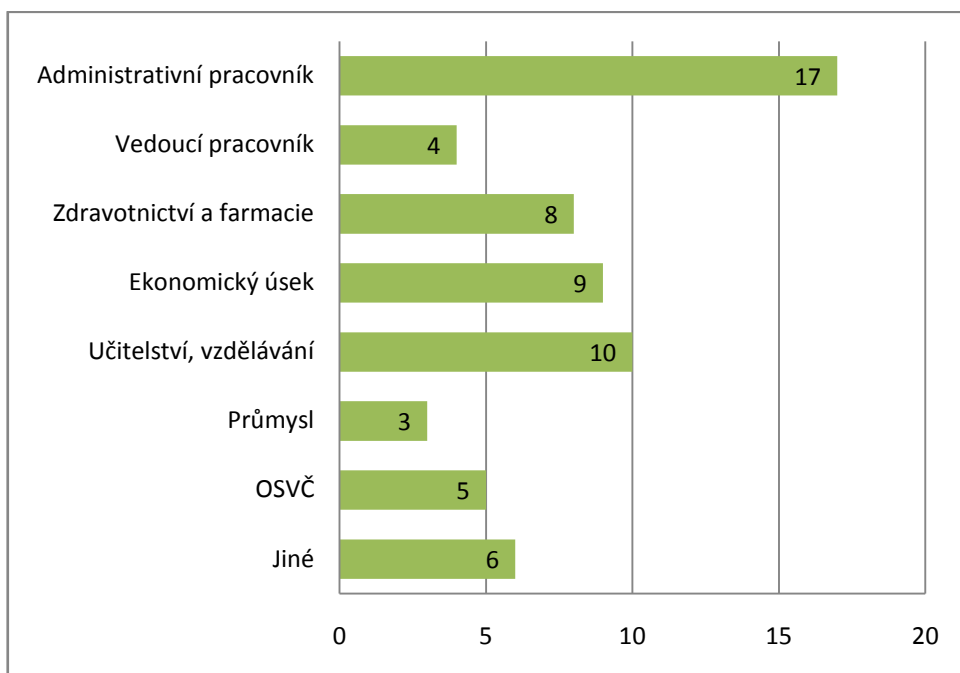
5) Vyberte zaměření, kterého byla Vaše škola.

Graf 5: Zaměření školy respondentů (vlastní zdroj)

Z grafu vyplývá, že školy, které posluchači Univerzity třetího věku při ČZU vystudovali, byli různorodého zaměření. Přesto má největší zastoupení ekonomie a management, které označilo dvanáct dotazovaných. Devět respondentů uvedlo, že vystudovali učitelství nebo sport a totožný počet respondentů se přiklonilo k možnosti humanitní a společenské vědy. Osm dotazovaných dále označilo odpovědi medicína a farmacie a také přírodní vědy. Školu technického a infromatického zaměření vystudovalo šest dotazovaných posluchačů U3V. Dalších pět respondentů nenašlo v možnostech zaměření své školy, a proto zvolili možnost „jiné“ (nejčastěji zde byla uvedena stavební průmyslová škola). Každá z možností „všeobecné“, „zemědělství a veterina“ a „kultura a umění“ byla celkem označena dvěma respondenty. Pouze jedna dotazovaná osoba vystudovala školu se zaměřením na jazyky.

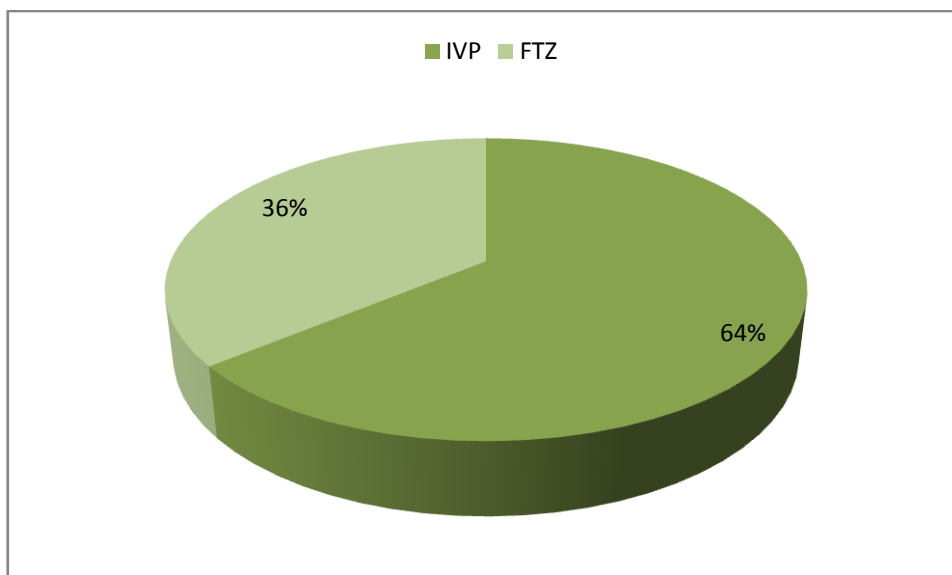
6) Jaké zaměstnání jste vykonával/ a před odchodem do důchodu?

Graf 6: Původní povolání respondentů (vlastní zdroj)

Graf ukazuje, že sedmnáct odpovědí směřovalo k administrativnímu typu zaměstnání. Deset respondentů uvedlo, že jejich původní zaměstnání je učitel/ učitelka a jeden z nich se zabýval celoživotním vzděláváním. Devět dotazovaných pracovalo v ekonomické oblasti a o jednoho méně dotazovaných bychom dříve našli ve zdravotnictví či farmacii. Jako osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) se před odchodem do důchodu živilo pět dotázaných posluchačů U3V. Další čtyři respondenti pracovali ve vedoucí pracovní pozici a tři našli své uplatnění v průmyslu. Šest respondentů nebylo zařazeno ani do jedné z kategorií, jedná se například o novináře či hydrogeologa. Pouze dva dotazovaní se k této položce nevyjádřili.

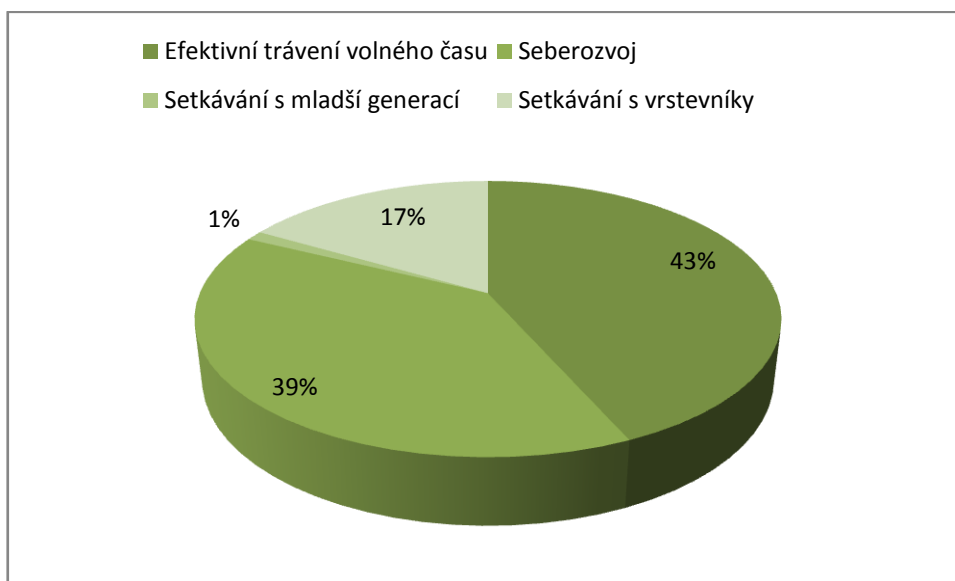
7) Jaké kurzy nyní na Univerzitě třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze navštěvujete?

Graf 7: Kurzy, které respondenti na U3V navštěvují (vlastní zdroj)

Nejvyšší počet získaných respondentů, konkrétně čtyřicet jedna, nyní navštěvuje kurz s názvem Vzdělávání ke kvalitě seniorského života, který je připravován Institutem vzdělávání a poradenství (IVP). Jsou zde zahrnuty různé přednášky od psychologie, přes mezigenerační vztahy či péči o zdraví, až po trvale udržitelný rozvoj. Zbýlých dvacet tři respondentů navštěvuje kurz připravovaný Fakultou tropického zemědělství (FTZ) s názvem Tropy pro každého, který poskytuje posluchačům U3V pohled na potřeby venkova třetího světa a základní orientaci v této problematice.

8) Z jakého důvodu jste se rozhodli studovat na Univerzitě třetího věku?

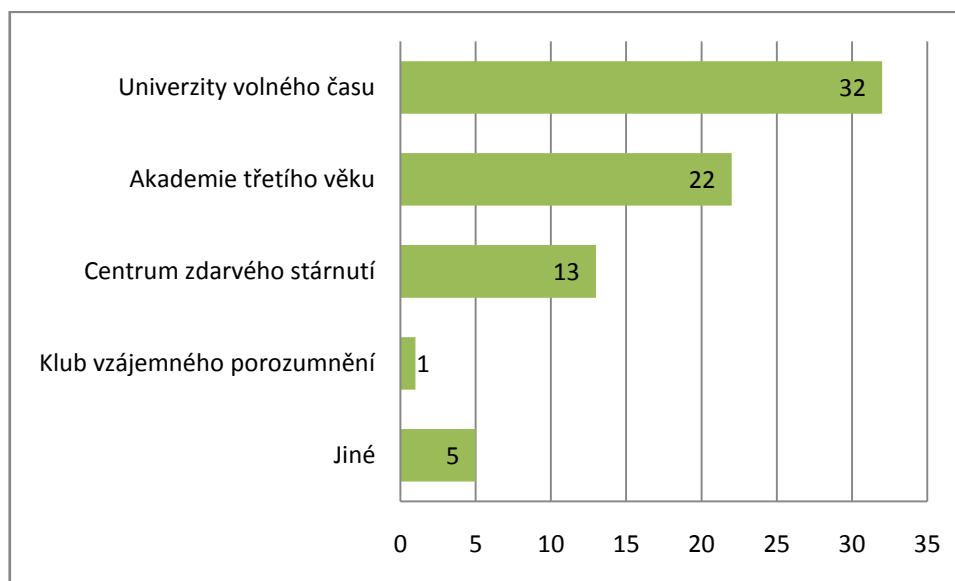
Graf 8: Důvod studia na U3V (vlastní zdroj)

Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů, konkrétně třicet devět, se rozhodlo studovat na U3V, aby efektivně trávili svůj volný čas. Třicet pět dotazovaných odpovědělo, že studium na U3V absolvují kvůli seberozvoji a patnáct jich jako důvod uvedlo setkávání s vrstevníky. Pouze jeden dotazovaný uvedl jako důvod také setkávání s mladší generací. Mnozí respondenti uvedli dva nebo tři důvody svého studia na U3V. Přehled kombinací těchto odpovědí naleznete v následující tabulce:

Tabulka 1: Kombinace odpovědí – důvody studia na U3V (vlastní zdroj)

Počet označených odpovědí	Označené odpovědi	Počet respondentů
2 odpovědi	Efektivní trávení volného času + Seberozvoj	9
	Efektivní trávení volného času + Setkávání s vrstevníky	4
	Seberozvoj + Setkávání s vrstevníky	5
3 odpovědi	Efektivní trávení volného času + Seberozvoj + Setkávání s vrstevníky	5

9) Jaké znáte další možnosti vzdělávání seniorů?

Graf 9: Možnosti vzdělávání seniorů (vlastní zdroj)

Devátá položka zjišťuje, zda mají dotazovaní přehled o jiných možnostech vzdělávání než je Univerzita třetího věku. Polovina respondentů uvedla, že zná Univerzity volného času. Dvacet dva respondentů označilo Akademie třetího věku jako možnost vzdělávání, se kterou se již někdy setkali. Třináct dotazovaných označilo Centrum zdravého stárnutí a pouze jeden respondent zná Klub vzájemného porozumění. Pět dotázaných posluchačů U3V zná i jiné možnosti vzdělávání seniorů. Devět respondentů se nevyjádřilo a někteří naopak označili dvě nebo tři možné odpovědi. Přehled kombinací těchto odpovědí naleznete v následující tabulce:

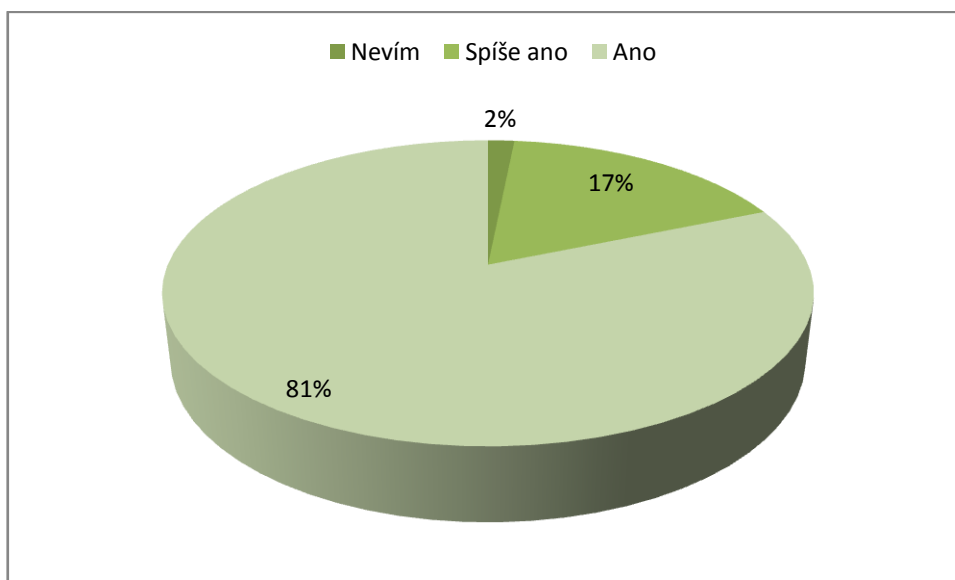
Tabulka 2: Kombinace odpovědí – možnosti vzdělávání seniorů (vlastní zdroj)

Počet označených odpovědí	Označené odpovědi	Počet respondentů
2 odpovědi	Akademie třetího věku + Univerzity volného času	4
	Univerzity volného času + Centrum zdravého stárnutí	2
3 odpovědi	Akademie třetího věku + Univerzity volného času + Centrum zdravého stárnutí	4

5.2 Spokojenost posluchačů U3V s lektory a celková spokojenost s U3V

Dotazníkové otázky číslo deset až třináct jsou směřovány na zjištění úrovně spokojenosti posluchačů Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze. Desátá a jedenáctá otázka jsou zaměřeny na spokojenost s lektory, kteří na U3V při ČZU vyučují a odpovídají tak na průzkumnou otázku číslo tři. Dvanáctá a třináctá otázka jsou poté zaměřeny na celkovou spokojenost s U3V při ČZU a odpovídají tak na čtvrtou průzkumnou otázku.

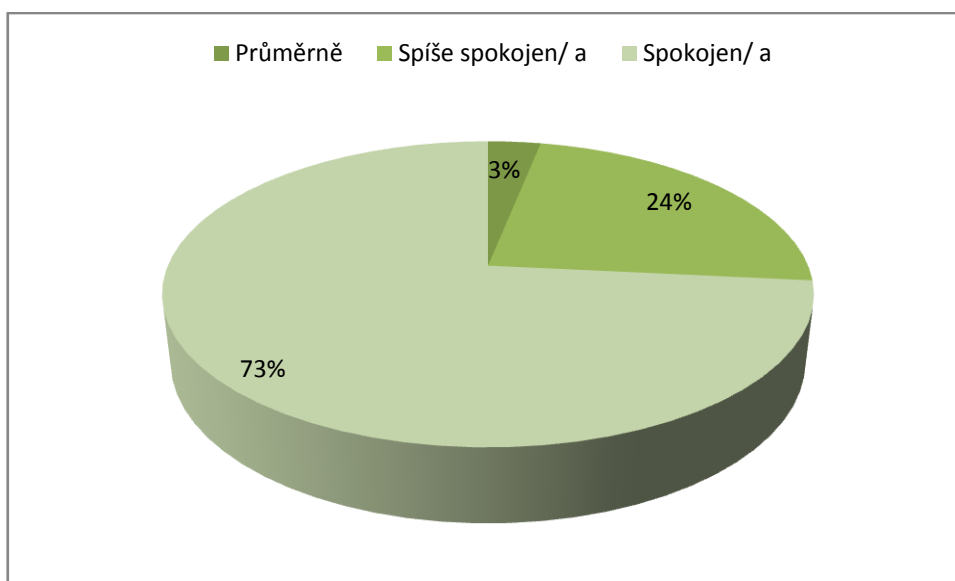
10) Myslíte si, že lektori Univerzity třetího věku při ČZU jsou odborníci ve svém oboru?

Graf 10: Lektori – odborníci ve svém oboru (vlastní zdroj)

Graf ukazuje, že většina dotazovaných posluchačů U3V se shodla na tom, že jejich lektori jsou odborníci ve svém oboru. Takto odpovědělo více než osmdesát procent posluchačů, tj. padesát dva respondentů. Jedenáct dotazovaných na tuto otázku odpovědělo „spíše ano“ a pouze jeden dotazovaný odpověděl, že neví. Nikdo z respondentů neodpověděl negativně.

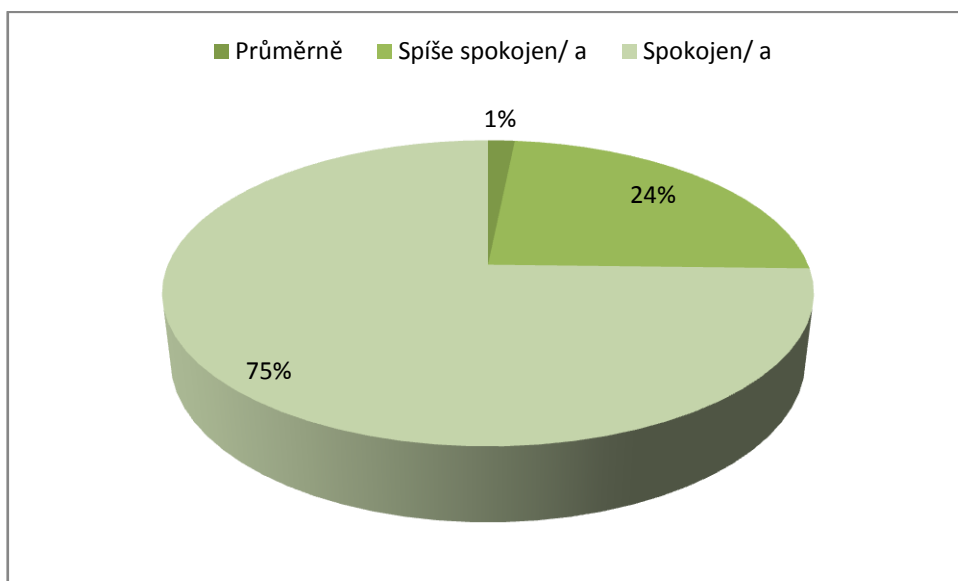
11) Jak jste celkově spokojen/ a s lektory Univerzity třetího věku při ČZU?

Graf 11: Spokojenost s lektory (vlastní zdroj)

Sedmdesát tři procent dotazovaných (konkrétně čtyřicet sedm osob) odpovědělo, že s lektory Univerzity třetího věku při ČZU jsou spokojeni. Patnáct respondentů u této položky uvedlo, že jsou spíše spokojeni a pouze jeden dotazovaný člověk označil na hodnotící škále možnost „průměrně spokojen“. Ani jeden z respondentů v dotazníku nevedl, že s lektory U3V je „spíše nespokojen/ a“ či „nespokojen/ a“.

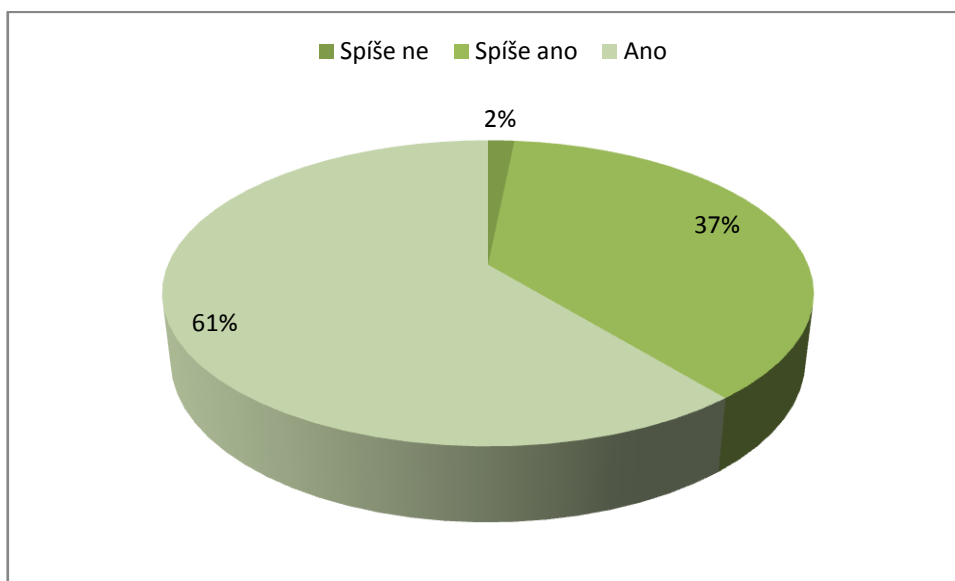
12) Jak jste celkově spokojen/ a s Univerzitou třetího věku při ČZU?

Graf 12: Spokojenost s U3V (vlastní zdroj)

Tato položka vyzývala respondenty k tomu, aby vyjádřili na hodnotící škále svou úroveň celkové spokojenosti s Univerzitou třetího věku při ČZU. Celková spokojenost s U3V byla hodnocena velmi podobně jako celková spokojenost s lektory U3V. Čtyřicet sedm respondentů uvedlo, že jsou spokojeni, patnáct respondentů označilo možnost „spíše spokojen/a“ a pouze jeden dotazovaný je spokojen průměrně. Další jedna dotazovaná osoba se u této položky nevyjádřila. Ani u této otázky nikdo z respondentů v dotazníku neuvedl, že je s U3V „nespokojen/a“ nebo „spíše nespokojen/a“.

13) Splnilo studium na Univerzitě třetího věku při ČZU Vaše očekávání?

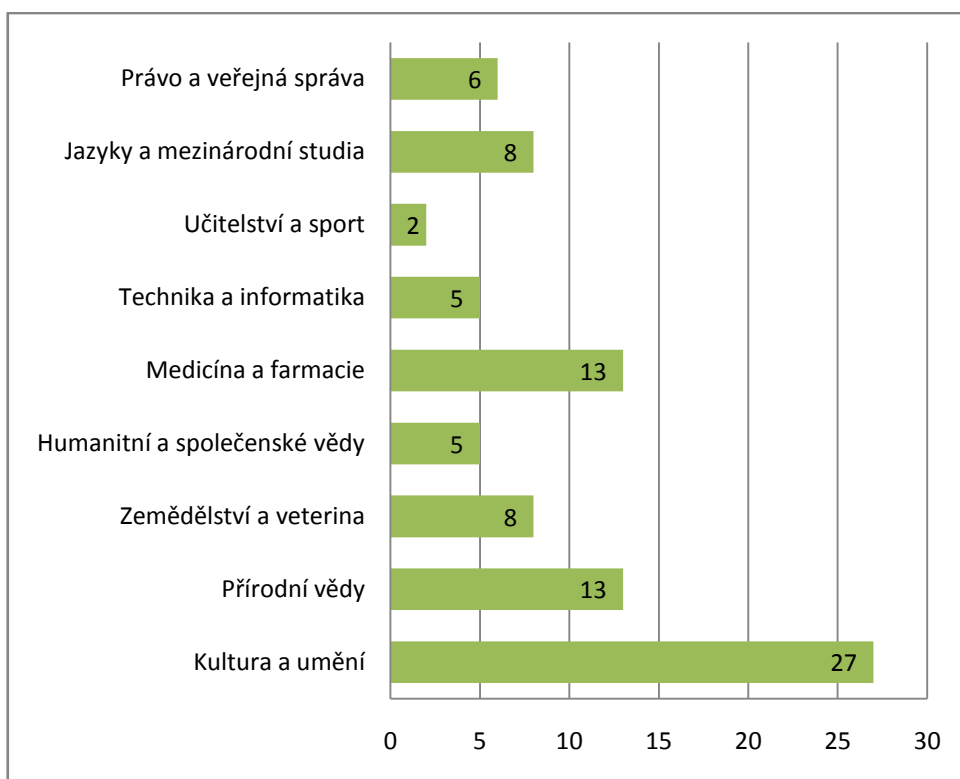
Graf 13: Splnění očekávání (vlastní zdroj)

Jak je v grafu uvedeno, šedesát jedna procent dotazovaných se přiklonilo k odpovědi „ano“. Jedná se o třicet devět respondentů. Dvacet čtyři dotazovaných dále uvedlo, že studium na U3V spíše splnilo jejich očekávání a jeden dotazovaný označil možnost „spíše ne“, tedy, že studium na U3V jeho očekávání spíše nesplnilo. U této položky nebyla ani jednou označena možnost „ne“ nebo „nevím“.

5.3 Zjištěná témata, která by posluchače U3V zajímala

Poslední dvě dotazníkové položky, čtrnáctá a patnáctá, se zaměřují na zjištění témat, která by mohla být pro zúčastněné seniory do budoucna zajímavá a přínosná, ale U3V je zatím nenabízí nebo pouze v malém rozsahu. Tyto dvě dotazníkové položky odpovídají na poslední, pátou průzkumnou otázku. Zároveň je respektována skutečnost, že respondenti s největší pravděpodobností nemají přehled o všech realizovaných kurzech U3V při ČZU.

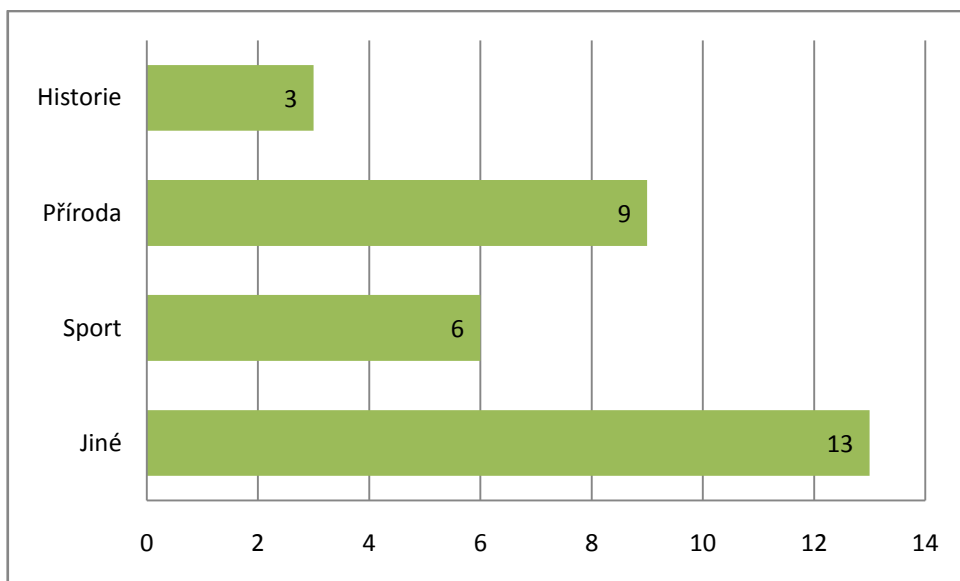
14) Které z těchto oblastí výuky by Vás zajímaly, ale Univerzita třetího věku při ČZU je nenabízí nebo nabízí jen v malém rozsahu?

Graf 14: Oblasti výuky, které by respondenty zajímaly (vlastní zdroj)

Graf ukazuje, že nejvyšší počet respondentů se shodl, že zajímavou oblastí je pro ně „kultura a umění“. Třináct respondentů označilo přírodní vědy a stejný počet dotazovaných se shodl na oblasti „medicína a farmacie“. Osm dotazovaných dále označilo oblasti „zemědělství a veterinina“ a „jazyky a mezinárodní studia“. Právo a veřejnou správu by do přednášek na U3V zařadilo pět respondentů. Oblast techniky a informatiky zaujala stejný počet dotazovaných posluchačů U3V jako humanitní a společenské vědy, konkrétně se jednalo o pět dotazovaných. Pouze dva respondenti označili oblast „učitelství a sport“. Ani jedna z dotazovaných osob neoznačila možnost „ekonomie a management“.

15) Napište, prosím, konkrétní témata, která by Vás zajímala, ale Univerzita třetího věku je v současnosti nenabízí.

Graf 15: Konkrétní témata, která by respondenty zajímala (vlastní zdroj)

U poslední dotazníkové položky se shromáždilo velké množství různých témat, která můžete v grafu vidět rozdělená do čtyř základních skupin. Historie (nejvíce České republiky) by zajímala tři respondenty. Do skupiny „příroda“ byly zahrnuty témata, jako je dendrologie, geologie, životní prostředí, zahrada a byliny. Skupina „sport“ obsahuje plavání, jógu a hlavně sport v teoretické rovině. Skupina „jiné“, do které bylo zařazeno nejvíce odpovědí, obsahuje následující témata: náboženství, výuku anglického jazyka, psychologii, cestovní ruch, výstavy a exkurze, rétoriku, kynologii či zdravý životní styl.

5.4 Shrnutí výsledků

Z interpretace získaných dat vyplývá, že posluchači Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze jsou nejčastěji ženy ve věku od šedesáti šesti do sedmdesáti pěti let. Většina posluchačů U3V žije ve městě, které má více než 100 001 obyvatel. Jejich nejvyšší dosažené vzdělání je nejčastěji střední vzdělání s maturitou s ekonomickým zaměřením nebo zaměřením na učitelství a sport či humanitní a společenské vědy. Zaměstnání, která posluchači U3V vykonávali před odchodem do důchodu, se velmi lišila. Nejčastěji však byla administrativní povahy, popřípadě z oblasti vzdělávání, zdravotnictví nebo ekonomie. Nejvíce respondentů (čtyřicet jedna) studuje kurz Institutu vzdělávání a poradenství a zbylých dvacet tři studuje kurz Fakulty tropického zemědělství. Posluchači U3V se pro jejich studia rozhodli nejčastěji z důvodu seberozvoje a druhý nejčastější důvod byl efektivní trávení volného času. Co se týká znalostí o dalších možnostech seniorského vzdělávání, nejznámější jsou Univerzity volného času a Akademie třetího věku, naopak Klub vzájemného porozumění nezná téměř žádný z dotazovaných.

Zjišťování úrovně spokojenosti posluchačů U3V při ČZU s jejich lektory dopadlo velmi kladně. Více než osmdesát procent posluchačů U3V si myslí, že lektoři U3V jsou odborníci ve svém oboru a více než sedmdesát procent dotazovaných je s lektory celkově spokojeno. Celková spokojenost s U3V byla hodnocena také kladně, svou spokojenost vyjádřilo sedmdesát pět procent respondentů. Studium na U3V splnilo očekávání asi šedesáti procentům dotazovaných. Zbylá procenta respondentů u všech zmíněných otázek jsou spíše spokojena. Nikdo z dotazovaných se nevyjádřil záporně.

U témat, která by respondenty zajímala, se vyskytlo velké množství návrhů. Při označení oblastí získala největší přízeň oblast „kultura a umění“, ale také „medicína a farmacie“ a „přírodní vědy“. Při vypsání konkrétních témat zazněly zajímavé návrhy, které byly rozřazeny do čtyř skupin, konkrétně historie, příroda, sport a „jiné“. Pod skupinou jiné si můžeme představit témata, jako je náboženství, výuka anglického jazyka, psychologie nebo výstavy a exkurze.

Závěr

Úkolem teoretické části práce bylo na základě odborné literatury charakterizovat seniorské vzdělávání, vysvětlit pojmy potřebné k pochopení tématu, popsat možnosti vzdělávání seniorů v České republice a zaměřit se na specifiku Univerzit třetího věku. Charakterizována byla nejen jejich historie, ale také jejich působení v zahraničí a v České republice se práce zaměřila na Univerzitu třetího věku při České zemědělské univerzitě v Praze.

Praktická část byla zaměřena na zjištění některých typických znaků, které spojují posluchače Univerzity třetího věku při České zemědělské univerzitě. Dalším úkolem bylo zjistit, jak jsou tito posluchači spokojeni s lektory, kteří je na U3V při ČZU vyučují, jaká je jejich celková spokojenost s Univerzitou třetího věku při ČZU a jaká témata by je nejvíce zajímala. Tyto informace byly zjišťovány formou dotazníkového šetření. Z interpretace dat vyplynulo, že posluchači U3V při ČZU jsou nejčastěji ženy ve věku od šedesáti šesti do sedmdesáti pěti let s bydlištěm ve městě, které má více než 100 001 obyvatel. Jejich nejvyšší dosažené vzdělání je střední s maturitou a nejčastější důvod studia na Univerzitě třetího věku je seberozvoj a efektivní trávení volného času. S lektory i s Univerzitou třetího věku při ČZU je většina posluchačů U3V spokojena a témata, která by je zajímala, jsou velmi různorodá, nejčastěji z oblasti sportu, přírody a historie.

Na závěr si dovoluji dodat, že edukaci seniorů a jejich začleňování do společnosti považuji po zpracování práce za ještě více důležitou a záslužnou činnost, než před její tvorbou.

Seznam použitých zdrojů

A) Monotematické publikace

ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Asociace univerzit třetího věku České republiky, o. s., Brno 2011, 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

ADAMEC, P. a kol. *Univerzita třetího věku 1990-2010: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 59 s. ISBN 978-80-210-5156-0.

BENEŠ, M. *Andragogika*. Grada Publishing, a. s., Praha 2008, 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie*. Grada Publishing, a.s., Praha 2012, 264 s. ISBN 987-80-247-3901-4.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Panorama, Praha 1990, 416 s. ISBN 80-7038-158-2.

JANDOUREK, J. *Průvodce sociologií*. Grada Publishing, a. s., Havlíčkův Brod 2008, 208 s. ISBN 80-80-247-2397-6.

MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Grada Publishing, a.s., Praha 2011, 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

MILLER, I., NĚMEJC, K. *Evaluaace ve vzdělávání*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, Praha 2014, 78 s. ISBN 978-80-213-2455-8.

MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 204 s. ISBN 80-210-3345-2.

NOVOTNÝ, P. a kol. *Age Management: Jak rozumět stárnutí a jak na něj reagovat. Možnosti uplatnění Age Managementu v České republice.* Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, o. s., Plzeň, 143 s. ISBN 978-80-904531-7-3.

ONDRÁKOVÁ, J. a kol. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika.* Pavel Mervart, Praha 2012, 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří.* Avicem, zdravotnické nakladatelství, n. p., Praha 1990, 136 s. ISBN 80-201-0076-8.

PETŘÍKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R. *Gerontagogika: Úvod do teorie a praxe edukace seniorů.* Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004, 92 s. ISBN 80-244-0879-1.

PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník.* Grada Publishing, a.s., Praha 2012, 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

SAK, P., KOLESÁROVÁ K. *Sociologie stáří a seniorů.* Grada Publishing, a. s., Praha 2012, 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých.* Portál, Praha 2009, 208 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, N., SMÉKALOVÁ, L. *Edukace seniorů: Geragogika a gerondodidaktika.* Grada Publishing, a. s., Praha 2015, 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání.* Grada Publishing, a.s., Praha 2008, 160 s. ISBN 978-80-247-1770-8.

B) Citace z elektronických zdrojů

Historie AU3V. Dostupné na <http://www.au3v.org/home/historie>

Fakulty/ institut ČZU v Praze poskytující kurzy U3V. Dostupné na <http://u3v.czu.cz/?r=3124>, 15. 3. 2012

Příloha

Dotazník pro posluchače Univerzity třetího věku

Vážené respondentky, vážení respondenti,
dovoluji si Vás požádat o vyplnění mého dotazníku, jenž poslouží jako podklad pro bakalářskou práci na téma „Univerzita třetího věku jako součást systému celoživotního učení“. Účast v průzkumu je zcela **anonymní**. Písmena označující Vámi vybrané odpovědi **zakroužkujte**, popřípadě **napište** odpovědi vlastní.

Předem velmi děkuji za spolupráci.

1) Jakého jste pohlaví?

- a) muž b) žena

2) Vyberte skupinu dle svého věku.

- a) 50 – 55 let e) 71 – 75 let
b) 56 – 60 let f) 76 – 80 let
c) 61 – 65 let g) 81 – 85 let
d) 66 – 70 let h) 86 let a více

3) Jaký počet obyvatel má město, ve kterém žijete?

- a) do 10 000 obyvatel
b) 10 001 až 25 000 obyvatel
c) 25 001 až 100 000 obyvatel
d) od 100 001 obyvatel

4) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) vyučen s maturitou
- b) střední s maturitou
- c) vysokoškolské

5) Vyberte zaměření, kterého byla Vaše škola.

- a) Ekonomie a management
- b) Kultura a umění
- c) Přírodní vědy
- d) Zemědělství a veterinina
- e) Humanitní a společenské vědy
- f) Medicína a farmacie
- g) Technika a informatika
- h) Právo a veřejná správa
- i) Učitelství a sport
- j) Jazyky a mezinárodní studia

Jiné:

.....
.....

6) Jaké zaměstnání jste vykonával/a před odchodem do důchodu?

.....
.....

7) Jaké kurzy nyní na Univerzitě třetího věku při ČZU navštěvujete?

.....
.....
.....
.....

8) Z jakého důvodu jste se rozhodli studovat na Univerzitě třetího věku?

- a) Efektivní trávení volného času
- b) Seberozvoj
- c) Setkávání s mladší generací
- d) Setkávání s vrstevníky
- d) Jiné:

.....
.....

9) Jaké znáte další možnosti vzdělávání seniorů?

- a) Akademie třetího věku
- b) Univerzity volného času
- c) Centrum zdravého stárnutí
- d) Klub vzájemného porozumění
- Jiné:

.....
.....

10) Myslíte si, že lektori Univerzity třetího věku při ČZU jsou odborníci ve svém oboru? (Číslo odpovídající Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.)

1	2	3	4	5
Ne	Spíše ne	Nevím	Spíše ano	Ano

11) Jak jste celkově spokojen/a s lektory Univerzity třetího věku při ČZU? (Číslo odpovídající Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.)

1	2	3	4	5
Nespokojen/a	Spíše nespokojen/a	Průměrně	Spíše spokojen/a	Spokojen/a

12) Jak jste celkově spokojen/a s Univerzitou třetího věku při ČZU? (Číslo odpovídající Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.)

1	2	3	4	5
Nespokojen/a	Spíše nespokojen/a	Průměrně	Spíše spokojen/a	Spokojen/a

13) Splnilo studium na Univerzitě třetího věku při ČZU Vaše očekávání? (Číslo odpovídající Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.)

1	2	3	4	5
Ne	Spíše ne	Nevím	Spíše ano	Ano

14) Které z těchto oblastí výuky by Vás zajímaly, ale Univerzita třetího věku při ČZU je nenabízí nebo nabízí jen v malém rozsahu?

(Písmena označující Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.)

a) Ekonomie a management	f) Medicína a farmacie
b) Kultura a umění	g) Technika a informatika
c) Přírodní vědy	h) Právo a veřejná správa
d) Zemědělství a veterina	i) Učitelství a sport
e) Humanitní a společenské vědy	j) Jazyky a mezinárodní studia

Jiné:

.....
.....

15) Napište, prosím, konkrétní témata, která by Vás zajímala, ale Univerzita třetího věku při ČZU je v současnosti nenabízí.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Děkuji za Váš drahocenný čas věnovaný vyplnění mého dotazníku.

Martina Hátlová

Studentka 3. ročníku Institutu vzdělávání a poradenství při ČZU.